

Fraze kao oružje diskursa: Uloga “ne-teme” i drugih strategija u političko-medijskom oblikovanju stvarnosti

DOI:10.5613/rzs.55.2.5

UDK 81'42:32

316.774-021.111

Prethodno priopćenje

Primljeno: 16. 1. 2025.

Vjekoslav ĐAIĆ <https://orcid.org/0009-0001-4752-9636>

Sveučilište Sjever - Sveučilišni centar Varaždin
vdjajic@vern.hr

Branimir FELGER <https://orcid.org/0000-0003-2589-4971>

Sveučilište Sjever - Sveučilišni centar Varaždin
bfelger@unin.hr

Gordana LESINGER <https://orcid.org/0000-0002-7892-0187>

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u
Osijeku
glesinger@foozos.hr

SAŽETAK

Ovaj rad analizira evoluciju političkih fraza “spin”, “lažne vijesti”, “izvučeno iz konteksta” i “ne-tema” u hrvatskom političko-medijskom diskursu u razdoblju 2010. – 2023. s ciljem identificiranja strategija jezične manipulacije kojima politički akteri oblikuju percepciju javnosti i upravljaju političkom agendom. Kvalitativna analiza medijskog sadržaja, provedena na 58 primjera s hrvatskih informativnih portala, pokazala je ponavljajuće obrasce uporabe ovih fraza: *spin* se koristi za negiranje optužbi i diskreditaciju oponenta, *lažne vijesti* za opovrgavanje optužbi i zaštitu političkog imidža, *izvučeno iz konteksta* za relativizaciju kontroverznih izjava, a *ne-tema* za marginalizaciju politički osjetljivih pitanja. Rezultati ukazuju na to da ove fraze funkcioniraju kao komunikacijski alati za oblikovanje interpretativnih okvira, što pridonosi polarizaciji javnog prostora i naglašava potrebu za jačanjem medijske pismenosti, pri čemu istraživanje ujedno predstavlja preliminarnu analizu koja otvara prostor za buduća, opsežnija i kvantitativno utemeljena istraživanja.

Ključne riječi: lažne vijesti, medijska pismenost, politički diskurs, spin, uokvirivanje

UVOD

U suvremenom političkom okruženju politička komunikacija sve se više ističe kao ključni instrument za oblikovanje percepcija i javnog mnijenja. Fraze i izrazi koje koriste političari odražavaju njihove retoričke strategije, ali i širi društveno-politički kontekst u kojem se ti izrazi pojavljuju. Istraživanje analizira razvoj dominantnih fraza u političko-medijskom diskursu u razdoblju od 2010. do 2023. godine, s naglaskom na izraze poput “spin”, “lažne vijesti”, “izvučeno iz konteksta” i “ne-tema”, s ciljem razumijevanja kako se ovi izrazi koriste u oblikovanju političke komunikacije, manipulaciji informacijama te utjecaju na percepciju javnosti. Političari i mediji često posežu za takvim frazama kako bi skrenuli pozornost s neugodnih tema ili diskreditirali oponente, čime one postaju moćan alat u političkoj borbi, pri čemu izraz “lažne vijesti”, populariziran u američkom kontekstu, postupno ulazi u hrvatski politički diskurs, dok fraza “izvučeno iz konteksta” sve češće služi kao obrambeni mehanizam u situacijama političke odgovornosti, “spin” je već ustaljen kao oznaka za manipulaciju informacijama, a 2023. godine izraz “ne-tema” postaje istaknuto sredstvo marginalizacije određenih pitanja u javnoj raspravi. Osim analize korištenja ovih fraza, rad razmatra i širi kontekst njihove primjene te njihove posljedice na javno mnijenje i političku kulturu, pri čemu analiza pokazuje kako specifične fraze oblikuju percepciju političkih događaja, stvarajući interpretativni okvir unutar kojeg javnost promatra političku stvarnost. U skladu s karakterom istraživanja, rad se temelji na kvalitativnoj analizi medijskog sadržaja, informiranoj retoričkoj i diskurzivnoj analizi provedenoj na prigodnom uzorku političkih izjava i medijskih članaka, a ciljevi istraživanja su analizirati načine na koje se fraze “spin”, “lažne vijesti”, “izvučeno iz konteksta” i “ne-tema” koriste u političko-medijskom diskursu, ispitati njihove retoričke učinke na oblikovanje javne percepcije i političke agende te razumjeti kontekst i motive njihove uporabe u suvremenom hrvatskom političkom okruženju. Rad je strukturiran u pet tematskih cjelina: pregled komunikacijskih trendova (2010. – 2023.), opis metodološkog okvira, analizu četiri odabrane fraze te završnu raspravu i zaključke.

MANIPULACIJA JEZIKOM U POLITIČKOJ KOMUNIKACIJI: TEORIJSKI OKVIR

Manipulacija jezikom u suvremenoj političkoj komunikaciji predstavlja ključan mehanizam oblikovanja percepcije i usmjeravanja javnog mnijenja. Politički akteri koriste širok spektar jezičnih i diskurzivnih strategija – od retoričkih figura i eufemizama, do selektivnog predstavljanja informacija i širenja dezinformacija – kako bi ostvarili političke ciljeve, kontrolirali interpretaciju događaja i utjecali na ponašanje

publike (Rebernik, 2022; Goffman, 1974). Uokvirivanje (engl. *framing*) predstavlja jedan od temeljnih teorijskih pristupa razumijevanju manipulacije jezikom. Entman (1993) ga definira kao proces odabira i isticanja određenih aspekata stvarnosti radi oblikovanja interpretacije i evaluacije događaja, dok Chong i Druckman (2007) naglašavaju da učinkovitost okvira ovisi o predispozicijama publike – političkom znanju, prethodnim stavovima i motivaciji za obradu informacija – čime *framing* postaje dinamična interakcija između komunikatora i recipijenta. U tom smislu, politički jezik ne samo da prenosi informacije, nego i aktivira kognitivne okvire kroz koje publika interpretira stvarnost, što dodatno naglašava važnost jezičnih izbora u političkoj komunikaciji (Lakoff, 2004). Krićka analiza diskursa ističe da je jezik ključni instrument moći, jer omogućuje reprodukciju društvenih odnosa i ideoloških struktura, a retorićka analiza dodatno otkriva strategije uvjeravanja poput metafora, emocionalnih apela i narativnih konstrukcija koje oblikuju naćin na koji publika razumije političke procese. U tom kontekstu, mediji imaju ključnu ulogu u oblikovanju javne percepcije, što potvrđuje i model propagande koji naglašava selektivnu proizvodnju i distribuciju informacija u funkciji političkih i ekonomskih interesa (Chomsky i Herman, 1988). Takvi procesi upućuju na šire obrasce kontrole medijskog diskursa u kojima politička komunikacija postaje sredstvo oblikovanja javnog mišljenja kroz selekciju i interpretaciju informacija (Chomsky, 1997). Posebno je znaćajan spin – selektivno i manipulativno predstavljanje informacija radi stvaranja povoljne slike političkog aktera, koje uključuje umanjivanje negativnih, preuveličavanje pozitivnih aspekata događaja, ili preusmjeravanje fokusa na sporedne teme (Goffman, 1974). U digitalnom okruženju ove se strategije dodatno intenziviraju, što pokazuju analize političkih kampanja na društvenim mrežama (Howard i Kollanyi, 2016). Širenje dezinformacija i lažnih vijesti predstavlja jedan od najproblematićnijih oblika manipulacije jezikom. Lazer i dr. (2018) i Guess, Nyhan i Reifler (2018) upozoravaju da lažne vijesti podrivaju povjerenje u institucije, potiću polarizaciju i otežavaju racionalno donošenje političkih odluka, dok digitalne platforme omogućuju brzo širenje manipulativnih sadržaja, a algoritamska logika pojaćava vidljivost emocionalno nabijenih i polarizirajućih poruka. Na štokavskom jezićnom području autori poput Škarića, Škiljana i Kordić pružaju važan teorijski doprinos: Škarić (2008) ističe da politička retorika često koristi eufemizme, nejasne izraze i diskurzivno preusmjeravanje kako bi se umanjila ozbiljnost skandala ili kontroverzi; Škiljan (2000) analizira jezik kao sredstvo društvene kontrole, naglašavajući da politički akteri manipuliraju neodređenim i dvosmislenim izrazima kako bi prikrili stvarne namjere; Kordić (2010) pokazuje kako se jezik koristi za promicanje nacionalistićkih ideologija i oblikovanje identitetskih narativa, što moće dovesti do društvenih podjela. Manipulativne jezićne strategije doprinose polarizaciji društva, otežavaju postizanje konsenzusa i destabiliziraju demokratske procese, zbog ćega

medijska i politička pismenost postaju ključni alati za građane, a razvijanje sposobnosti kritičkog čitanja, prepoznavanja manipulativnih tehnika i evaluacije izvora informacija, nužno je za jačanje otpornosti društva na manipulaciju i za poticanje informiranog sudjelovanja u demokratskim procesima.

METODOLOGIJA

Istraživanje se temelji na kvalitativnoj analizi medijskog sadržaja, pri čemu se interpretacija nalaza oslanja na koncepte retoričke i diskurzivne analize. Ovakav pristup omogućuje prepoznavanje obrazaca jezične manipulacije, interpretativnih okvira i retoričkih strategija koje oblikuju političko-medijski diskurs. Budući da je istraživanje eksplorativnog karaktera, ono služi kao temelj za buduće, opsežnije analize koje bi mogle uključivati širi korpus i kombinaciju kvalitativnih i kvantitativnih metoda.

Korpus istraživanja sastavljen je od medijskih članaka i političkih izjava objavljenih na hrvatskim informativnim portalima, uključujući Jutarnji list, Večernji list, N1 Hrvatska, Index.hr, Novi list, 24sata.hr, tportal i druge relevantne izvore. Ovi portali imaju značajan utjecaj na oblikovanje javnog mnijenja te kontinuirano prate političke događaje, što ih čini prikladnim izvorom za analizu. Primarni kriterij za uključivanje u korpus bila je prisutnost jedne od četiri analizirane fraze: “spin”, “lažne vijesti”, “izvučeno iz konteksta” i “ne-tema”. Pretraga je provedena kombiniranjem ovih fraza s imenima političkih aktera i ključnim političkim događajima u razdoblju od 2010. do 2023. godine, a ukupno je prikupljeno 58 primjera: 14 za “spin”, 17 za “lažne vijesti”, 11 za “izvučeno iz konteksta” i 16 za “ne-tema”.

Analiza je obuhvatila tri međusobno povezane razine: kontekstualnu, koja se odnosi na politički i medijski kontekst u kojem se fraza pojavljuje, retoričku, koja ispituje funkciju fraze u argumentaciji, obrani, napadu ili preusmjeravanju fokusa, te diskurzivnu, koja analizira način na koji fraza doprinosi oblikovanju interpretativnog okvira i usmjeravanju javne rasprave. Teorijska polazišta uključuju koncepte uokvirivanja (Entman, 1993; Chong i Druckman, 2007) te kritičke analize diskursa (Fairclough, 1995; Van Dijk, 1998, 2008), što omogućuje dublje razumijevanje odnosa između diskursa i konteksta u oblikovanju percepcije političkih događaja.

Istraživanje ima nekoliko ograničenja koja je potrebno uzeti u obzir. Odabir primjera temelji se na dostupnosti i relevantnosti, zbog čega rezultati nisu kvantitativno generalizabilni. Analiza je usmjerena isključivo na hrvatske izvore, bez usporedbe s regionalnim ili međunarodnim kontekstima. Također, zbog interpretativne prirode kvalitativne analize retoričkih i diskurzivnih strategija, određena razina subjektivnosti neizbježna je.

Unatoč tim ograničenjima, ovakav kvalitativni pristup omogućuje detaljno razumijevanje načina na koji politički akteri koriste specifične fraze za oblikovanje političkog narativa i usmjeravanje javne percepcije, čime se otvaraju temelji za buduća istraživanja koja bi mogla proširiti korpus, uključiti kvantitativne analize učestalosti i razviti komparativne uvide. Analitički postupak uključivao je iterativno kodiranje i interpretaciju obrazaca uporabe fraza, pri čemu su kategorije razvijane induktivno iz podataka.

REZULTATI

Analiza medijskog sadržaja (2010. – 2023.) – fraza “spin”

Analiza uporabe fraze “spin” u hrvatskom političko-medijskom diskursu u razdoblju od 2010. do 2023. godine pokazuje da je riječ o stabilnom i višefunkcionalnom elementu političke komunikacije. Na temelju 14 selektiranih medijskih primjera moguće je prepoznati obrasce njezine uporabe koji se ponavljaju u različitim političkim kontekstima i među različitim akterima.

Primjeri prikazani u Tablici 1 upućuju na to da se fraza “spin” koristi kao meta-komunikacijski alat kojim politički akteri oblikuju interpretativni okvir informacija. Umjesto da se osporava sadržaj određene tvrdnje, osporava se njezin status, vjerodostojnost ili namjera. Time se fokus javne rasprave pomiče sa same informacije na pitanje njezina tumačenja.

Tablica 1. Izdvojeni primjeri korištenja riječi “spin” u hrvatskom političkom diskursu (2010. – 2023.)

Političar	Izvor	Izjava	Kontekst
Ivan Đikić	N1info.hr	“Vlada koristi političko-medijski spin”	Skretanje pažnje s krize u Znanstvenom savjetu
Ivo Sanader	Dnevnik.hr	“HDZ nije kriv, nagađanja su spin”	Odbacivanje nagađanja o nagodbi s HDZ-om
Jadranka Kosor	Tportal.hr	“To je spin nekih mojih kolega”	Diskreditacija političkih oponenta
Božidar Kalmeta	057info.hr	“To je običan spin i od toga nema ništa”	Odbacivanje optužbi za nepravilnosti

Na temelju analize izdvajaju se tri dominantna obrasca uporabe fraze “spin”, koji se očituju kroz različite komunikacijske funkcije u političko-medijskom diskursu. Prvi obrazac odnosi se na negiranje optužbi, pri čemu se fraza koristi kako bi se odre-

đene tvrdnje označile kao manipulativne, pretjerane ili politički motivirane. U takvim slučajevima “spin” služi kao sredstvo delegitimiranja optužbi i smanjivanja njihova potencijalnog učinka, osobito u situacijama u kojima politički akteri odbacuju navode o nepravilnostima ili odgovornosti, označavajući ih kao “običan spin”. Drugi obrazac povezan je s diskreditacijom oponenta, gdje se fraza koristi za osporavanje vjerodostojnosti političkih protivnika, pri čemu se njihove izjave prikazuju kao namjerno iskrivljene ili manipulativne, čime se slabi njihova argumentacijska pozicija. U medijskim primjerima to se očituje u optužbama da određeni akteri “koriste spin” kako bi skrenuli pozornost s ključnih problema ili oblikovali povoljniju sliku o sebi. Treći obrazac odnosi se na omalovažavanje problema, odnosno na situacije u kojima se fraza “spin” koristi kako bi se umanjila ozbiljnost određenog pitanja, pri čemu označavanje informacije kao “spina” sugerira da je riječ o prenapuhanoj, nevažnoj ili sekundarnoj temi, čime se smanjuje njezina politička relevantnost.

Zaključno, analiza pokazuje da fraza “spin” ima važnu funkciju u političko-medijskom diskursu, budući da omogućuje političkim akterima preusmjeravanje pozornosti s neugodnih tema, slabljenje vjerodostojnosti oponenta, relativizaciju ili minimiziranje određenih problema te oblikovanje interpretativnog okvira političkih događaja. Iako se zbog prigodnog uzorka ne može govoriti o generalizaciji, kvalitativna analiza otkriva ponavljajuće obrasce koji ukazuju na stabilnu komunikacijsku funkciju ove fraze u hrvatskom političkom prostoru.

Analiza medijskog sadržaja (2015. – 2023.) – fraza “fake news”/“lažne vijesti”

Analiza uporabe fraze “fake news” (lažne vijesti) u hrvatskom političko-medijskom diskursu u razdoblju od 2015. do 2023. godine pokazuje njezinu postupnu, a potom i intenzivnu integraciju u komunikacijske strategije političkih aktera. Iako izraz ulazi u globalni politički vokabular 2016. godine, njegov se utjecaj ubrzo širi i na hrvatski kontekst, gdje postaje prepoznatljiv alat u političkim sukobima, kriznoj komunikaciji i javnim polemikama.

Na temelju 17 analiziranih primjera (Tablica 2) moguće je identificirati nekoliko ponavljajućih obrazaca uporabe fraze, koji upućuju na njezinu funkcionalnu raznolikost u političkoj komunikaciji.

Tablica 2. Izdvojeni primjeri korištenja izraza “fake news”/“lažne vijesti” u hrvatskom političkom diskursu (2015. – 2023.)

Političar	Izvor	Izjava	Kontekst
Andrej Plenković	N1info.hr	“Unutar članstva HDZ-a puštena ‘fake news’”	Optužuje članove stranke za širenje dezinformacija o sukobima unutar HDZ-a
Andrej Plenković	Novilist.hr	“Pokušaj prevare i fake newsa u HDZ-u: Plenković kaže da ‘to neće proći’”	Strategija neutralizacije optužbi o unutarnjim sukobima
Nino Raspudić	Hrvatski-glasnik.com	“Hoće li Plenković platiti 4.000 eura jer širi fake news?”	Optužuje premijera za manipulaciju informacijama o rastu plaća
Ministrica Divjak	Telegram.hr	“Ministrica Divjak upravo je napala HRT da širi fake news”	Kritika na netočne informacije HRT-a o reformi obrazovanja
Mate Radeljić	Tportal.hr	“To je fake news, nisam nagovarao predsjednicu na preuzimanje HDZ-a i Vlade”	Diskreditacija optužbi o njegovom djelovanju
Ivan Vrdoljak	Jutarnji.hr	“Plenković sigurno neće nasjesti na fake news i politikantstvo SDP-a”	Optužuje SDP za korištenje lažnih vijesti u političke svrhe

Fraza “fake news” često se koristi kao sredstvo delegitimiranja ili opovrgavanja informacija koje politički akteri smatraju štetnima ili nepoželjnima. Označavanjem određene tvrdnje kao “lažne vijesti”, političar osporava njezinu vjerodostojnost bez nužnog ulaska u sadržajnu raspravu. Primjer toga je izjava premijera Andreja Plenkovića iz 2021. godine, kada je unutarstranačke informacije opisao kao “puštenu fake news”, čime je nastojao umanjiti njihov politički učinak.

Drugi obrazac odnosi se na korištenje fraze kao sredstva diskreditacije političkih protivnika. U takvim slučajevima politički akteri optužuju oponente za širenje netočnih ili manipulativnih informacija, čime se osporava njihova vjerodostojnost i namjera. U analiziranim primjerima ova se strategija pojavljuje u kontekstu međustranačkih sukoba, osobito kada se želi naglasiti nepouzdanost izvora informacija.

Fraza se koristi i za označavanje informacija koje politički akteri žele marginalizirati ili ukloniti iz fokusa javne rasprave. U takvim slučajevima “fake news”

služi kao pretpostavka za odbacivanje sadržaja, pri čemu se informacija unaprijed pozicionira kao nevjerodostojna. Primjerice, ministrica Blaženka Divjak optužila je HRT za širenje “lažnih vijesti” u kontekstu reforme obrazovanja, čime je osporila interpretaciju događaja koju je medij ponudio.

U pojedinim slučajevima fraza se koristi zbog zaštite političkog imidža kao obrambeni mehanizam u situacijama kada politički akteri nastoje zaštititi vlastiti ugled. Osporavanjem informacija kao “lažnih vijesti” političari nastoje neutralizirati negativne narative i preusmjeriti pozornost s osobnih ili institucionalnih kontroverzi. Ova se strategija osobito pojavljuje u kontekstu krizne komunikacije. Označavanjem informacija kao “lažnih vijesti”, politički akteri ne osporavaju samo sadržaj, nego i okvir u kojem se taj sadržaj tumači, čime se utječe na način na koji publika razumije političku stvarnost.

Analiza dakle pokazuje da se fraza “fake news” u hrvatskom političkom diskursu koristi kao višefunkcionalni komunikacijski alat, osobito u kontekstima sukoba, krizne komunikacije i javnih polemika. Uporaba fraze omogućuje političkim akterima da delegitimiraju nepovoljne informacije, oslabe vjerodostojnost oponenta, marginaliziraju određene teme i zaštite vlastiti politički imidž.

Analiza medijskog sadržaja (2015. – 2023.) – fraza “izvučeno iz konteksta”

Analiza uporabe fraze “izvučeno iz konteksta” u hrvatskom političko-medijskom diskursu u razdoblju od 2015. do 2023. godine pokazuje da se radi o stabilnoj i izrazito funkcionalnoj obrambenoj strategiji. Fraza se aktivira u situacijama političkog pritiska, javnih kontroverzi i medijskih kritika, pri čemu politički akteri nastoje umanjiti težinu vlastitih izjava prebacivanjem fokusa sa sadržaja na način interpretacije.

Primjeri prikazani u Tablici 3 upućuju na to da se fraza koristi kao sredstvo relativizacije kojim se osporava vjerodostojnost kritika i sugerira da je problem nastao zbog pogrešnog ili zlonamjernog tumačenja. Time se odgovornost za značenje izjave premješta s govornika na medije, političke protivnike ili publiku.

Tablica 3. Izdvojeni primjeri korištenja izraza “izvučeno iz konteksta” u hrvatskom političkom diskursu (2015. – 2023.)

Političar	Izvor	Izjava	Kontekst
Zoran Milanović	Vecernji.hr	“Izjava o građanskom ratu izvučena je iz konteksta”	Umanjuje negativne posljedice izjave o građanskom ratu
Tomislav Karamarko	Slobodna Dalmacija	“Izjave Ruže Tomašić izvučene su iz konteksta”	Brani Ružu Tomašić od optužbi za šovinističke izjave
Kolinda Grabar-Kitarović	Net.hr	“Izjava o izravnom izboru predsjednika izvučena je iz konteksta”	Obrana od kritika o promjeni predsjedničkog sustava
Zdravko Marić	Index.hr	“Poruke o Rimac i Žalac uvijek se mogu izvući iz konteksta”	Oprava komentare o skandalima Rimac i Žalac
Nikola Grmoja	Telegram.hr	“Za dom spremni nije strašno kao Heil Hitler, ali to je izvučeno iz konteksta”	Brani izjavu koja je izazvala kontroverze

Na temelju 11 analiziranih primjera moguće je izdvojiti nekoliko dominantnih obrazaca uporabe fraze “izvučeno iz konteksta”, koji se očituju kroz različite komunikacijske funkcije u političko-medijskom diskursu. Prije svega, fraza se često koristi za opovrgavanje optužbi, pri čemu politički akteri nastoje osporiti kritike koje smatraju štetnima tvrdeći da je njihova izjava pogrešno interpretirana ili prenesena izvan šireg konteksta. Primjerice, Zoran Milanović je u više navrata tvrdio da su njegove izjave o osjetljivim političkim temama pogrešno shvaćene i “izvučene iz konteksta”, čime je nastojao umanjiti njihov politički učinak. Osim toga, fraza se koristi i kao sredstvo zaštite političkog imidža, osobito u situacijama kada izjava izazove negativne reakcije, pa politički akteri naglašavaju da je njihova poruka pogrešno prenesena ili interpretirana, nastojeći se distancirati od kontroverznih formulacija, što se očituje u pozivanju na “krivo prenošenje” ili “pogrešno shvaćanje” vlastitih riječi. U pojedinim slučajevima fraza “izvučeno iz konteksta” služi i za diskreditaciju oponenta, pri čemu se implicira da su politički protivnici namjerno selektivno interpretirali izjavu kako bi stvorili negativan dojam, čime se delegitimizira kritika i preusmjerava rasprava na motive onih koji je iznose. Također, fraza se koristi i za omalovažavanje ozbiljnosti problema jer označavanjem kritike kao posljedice “izvlačenja iz konteksta” politički akteri sugeriraju da je riječ o prenapuhanom ili sekundarnom pitanju, čime se smanjuje njegova politička relevantnost.

Analiza pokazuje da fraza “izvučeno iz konteksta” ima važnu ulogu u upravljanju percepcijom političkih izjava, budući da njezina uporaba omogućuje političkim akterima umanjivanje ozbiljnosti kontroverznih izjava, preusmjeravanje fokusa s sadržaja na interpretaciju, delegitimiranje kritika i osporavanje motiva oponenta te zaštitu vlastitog političkog imidža. Učestala uporaba ove fraze pridonosi složenosti političke komunikacije jer pomiče fokus javne rasprave s tematskog sadržaja na metadiskurzivne rasprave o interpretaciji, čime se otežava jasna i transparentna komunikacija, a politički prostor postaje podložniji relativizaciji i fragmentaciji značenja.

Analiza medijskog sadržaja (2023.) – fraza “ne-tema”

Fraza “ne-tema” predstavlja relativno novi komunikacijski alat za upravljanje političkom agendom. Koristi se za marginalizaciju tema označavajući ih kao irelevantne, bez obzira na njihov društveni značaj. Posebno se aktivira u kontekstu aktualnih skandala (HEP afera, AP afera).

Analiza uporabe fraze “ne-tema” u hrvatskom političko medijskom diskursu tijekom 2023. godine pokazuje da se radi o izrazito funkcionalnoj strategiji upravljanja političkom agendom. Fraza se koristi za marginalizaciju određenih pitanja, preusmjeravanje fokusa javnosti i oblikovanje percepcije relevantnosti političkih tema. Budući da se pojavljuje u kontekstu aktualnih političkih događaja i skandala, njezina je funkcija usko povezana s kontrolom vidljivosti informacija u javnom prostoru.

Primjeri prikazani u Tablici 4 upućuju na to da se fraza “ne-tema” koristi kao sredstvo ograničavanja javne rasprave, pri čemu politički akteri određene teme označavaju kao irelevantne ili sekundarne, bez obzira na njihov potencijalni društveni značaj. Time se oblikuje interpretativni okvir u kojem se određeni problemi potiskuju, dok se istodobno naglašavaju teme koje su politički povoljnije.

Tablica 4. Izdvojeni primjeri korištenja izraza “*ne-tema*” u hrvatskom političkom diskursu (2023.)

Izvor	Izjava	Analiza
Vlada.hr	“Oporba kreira lažne teme ne bi li pokrili sramotu nakon glasanja o vojnoj misiji pomoći Ukrajini.”	Vlada koristi frazu “ne-tema” za diskreditaciju oporbe i preusmjeravanje fokusa
Novi List	“Plenković o aferi u HEP-u: To nije tema kojom se bavimo, HEP je odigrao važnu ulogu tijekom nevremena.”	Plenković koristi frazu “ne-tema” kako bi odbacio aferu vezanu uz HEP
Telegram.hr	“Milanović: Plenković kaže da je afera AP ‘ne-tema’? To je otimica države.”	Milanović osporava tvrdnju da je afera “ne-tema”
Jutarnji.hr	“Žalac, Rimac, Barbarić... Sve je to dulji popis Plenkovićevih ne-tema.”	Mediji ističu kako Plenković koristi frazu “ne-tema” kako bi izbjegao raspravu

Na temelju 16 analiziranih primjera moguće je izdvojiti tri dominantna obrasca uporabe fraze “ne-tema”, koji se očituju kroz različite funkcije u političko-medijskom diskursu. Prvo, fraza se koristi kao sredstvo ometanja javne rasprave, osobito u situacijama kada je riječ o politički osjetljivim ili potencijalno štetnim pitanjima, pri čemu označavanje određene teme kao “neteme” implicira da ona ne zaslužuje javnu pozornost, čime se smanjuje prostor za kritičko propitivanje, što se posebno očituje u kontekstu političkih afera gdje se fraza koristi za minimiziranje njihove važnosti. Drugo, fraza služi kao alat manipulacije percepcijom relevantnosti, jer politički akteri unaprijed određuju koje su teme važne, a koje nisu, pozicionirajući određene informacije kao nebitne ili sekundarne, čime se uspostavlja hijerarhija tema u kojoj se neki narativi potiskuju, dok se drugi ističu kao prioritetni. Treće, fraza se koristi za kontrolu političke agende, pri čemu politički akteri aktivno usmjeravaju medijsku i javnu pozornost prema temama koje im politički odgovaraju, dok se istodobno marginaliziraju pitanja koja bi mogla izazvati političku štetu, što je osobito vidljivo u situacijama kada se nastoje naglasiti pozitivni aspekti određenih politika ili aktivnosti, dok se kontroverze potiskuju iz fokusa.

Analiza pokazuje da fraza “ne-tema” ima važnu ulogu u upravljanju političkom komunikacijom, jer omogućuje političkim akterima marginaliziranje politički osjetljivih tema, oblikovanje percepcije relevantnosti informacija, kontrolu političke agende i usmjeravanje javne pozornosti te ograničavanje prostora za kritičku raspravu. Učestala uporaba ove fraze pridonosi fragmentaciji javnog prostora jer smanjuje transparentnost političke komunikacije i otežava otvaranje rasprave o temama koje su označene kao irelevantne, čime se stvara komunikacijski okvir u kojem politički

akteri imaju značajnu kontrolu nad time što postaje predmet javnog interesa, a što ostaje potisnuto.

RASPRAVA I ZAKLJUČAK

Rezultati analize četiriju fraza – spin, lažne vijesti, izvučeno iz konteksta i ne-tema – pokazuju da se u hrvatskom političko-medijskom diskursu u razdoblju od 2010. do 2023. godine pojavljuju stabilni i ponavljajući obrasci jezičnih strategija kojima politički akteri oblikuju interpretativne okvire političkih događaja. Iako se fraze razlikuju po neposrednoj funkciji, sve djeluju kao metakomunikacijski alati kojima se ne oblikuje samo sadržaj političke poruke, nego i način njezina tumačenja u javnom prostoru.

Nalazi se mogu sustavno interpretirati u okviru teorije uokvirivanja. U skladu s Entmanovom (1993) definicijom, prema kojoj *framing* podrazumijeva odabir i isticanje određenih aspekata stvarnosti radi oblikovanja interpretacije, analizirane fraze omogućuju političkim akterima da redefiniraju značenje informacija i usmjere pozornost publike prema interpretacijama koje su im povoljnije. Time se potvrđuje i uvid Chonga i Druckmana (2007) da učinkovitost okvira ovisi o interakciji između komunikatora i recipijenta, odnosno o predispozicijama publike i kontekstu interpretacije.

U tom kontekstu fraza “spin” funkcionira kao sredstvo upravljanja percepcijom. Nalazi pokazuju da njezina uporaba omogućuje političkim akterima da delegitimiraju optužbe, diskreditiraju oponente i umanje ozbiljnost određenih problema. Time se ne oblikuje samo sadržaj političke poruke, nego i njezin interpretativni okvir, pri čemu se nepovoljne informacije redefiniraju kao manipulativne ili politički motivirane. Takva uporaba potvrđuje da “spin” djeluje kao komunikacijski alat za kontrolu načina na koji se događaji predstavljaju i tumače u javnom prostoru.

Slično tome, fraza “lažne vijesti” djeluje kao diskurzivni mehanizam kontrole interpretacije. Njezina uporaba omogućuje političkim akterima da redefiniraju status informacija, ospore vjerodostojnost izvora i usmjere javnu raspravu prema povoljnijim interpretacijama. Označavanjem određene tvrdnje kao “lažne vijesti” ne osporava se samo njezin sadržaj, nego i okvir u kojem se ona tumači, čime se utječe na percepciju političke stvarnosti. U tom smislu fraza služi kao sredstvo delegitimizacije informacija, ali i kao alat za zaštitu političkog imidža i preusmjerenje pozornosti s neugodnih tema.

Fraza “izvučeno iz konteksta” može se razumjeti kao oblik defenzivnog uokvirivanja. Nalazi pokazuju da se njezinom uporabom osporava interpretacija, a ne sadržaj izjave, čime se fokus javne rasprave preusmjerava s izrečenog na način

tumačenja. Time se relativizira ozbiljnost izjava, premješta odgovornost s govornika na medije ili oponente te se održava kontrola nad narativom u situacijama političkog pritiska. Ovakva strategija omogućuje političkim akterima zadržavanje komunikacijske prednosti, čak i u situacijama kada bi izjava mogla imati negativne političke posljedice.

Fraza “ne-tema” predstavlja najizraženiji oblik upravljanja političkom agendom. Za razliku od prethodnih fraza, koje prvenstveno interveniraju u interpretaciju, “ne-tema” djeluje kao mehanizam kontrole vidljivosti informacija. Njezina uporaba omogućuje političkim akterima da određuju koje teme ulaze u javnu raspravu, a koje se potiskuju, da oblikuju percepciju političkih prioriteta te da preusmjere pozornost s potencijalno štetnih informacija. Time se ne osporava sadržaj određene teme, nego njezina važnost, čime se održava kontrola nad strukturom političkog diskursa i ograničava prostor za kritičku raspravu.

Iz perspektive kritičke analize diskursa (Fairclough, 1995; Van Dijk, 1998), ova uporaba fraza može se promatrati kao strategija moći. Jezik u tom kontekstu ne služi samo za opisivanje političke stvarnosti, nego i za njezino oblikovanje, re-interpretaciju i vrednovanje. Analizirane fraze omogućuju političkim akterima kontrolu nad time kako se određeni događaji predstavljaju i tumače, čime se politička komunikacija pretvara u proces borbe za interpretativnu dominaciju.

Nalazi su također u skladu s Goffmanovim (1974) pristupom, prema kojem se društvena stvarnost percipira kroz interpretativne okvire. Analizirane fraze djeluju upravo kao takvi okviri, jer omogućuju pojednostavljivanje kompleksnih političkih situacija i usmjeravanje percepcije publike prema određenim značenjima.

U kontekstu širenja dezinformacija, osobito je značajna fraza “lažne vijesti”. U skladu s nalazima Lazera i dr. (2018) i Guessa i dr. (2018), ovakvi diskurzivni obrasci mogu pridonijeti eroziji povjerenja u institucije i medije, potaknuti polarizaciju i otežati racionalno donošenje političkih odluka. U digitalnom okruženju, u kojem algoritmi pojačavaju vidljivost emocionalno nabijenih sadržaja, ove strategije dodatno dobivaju na snazi (Howard i Kollanyi, 2016).

Doprinosi domaćih autora dodatno potvrđuju ove nalaze. Škarić (2008) ukazuje na uporabu eufemizama i diskurzivnog preusmjeravanja u političkoj retorici, što je vidljivo u strategijama relativizacije i minimiziranja problema. Škiljan (2000) ističe ulogu jezika kao sredstva društvene kontrole, dok Kordić (2010) pokazuje kako se jezik koristi u oblikovanju ideoloških i identitetskih narativa. Analizirane fraze mogu se stoga razumjeti kao dio šireg procesa simboličkog oblikovanja političke stvarnosti.

U cjelini gledano, rezultati ukazuju na to da analizirane fraze omogućuju političkim akterima preusmjeravanje pozornosti s neugodnih tema, slabljenje vjerodostoj-

nosti oponenata, relativizaciju ili minimiziranje problema te kontrolu političke agende. Njihova učestala uporaba pridonosi fragmentaciji javnog prostora jer pomiče fokus rasprave s sadržaja na interpretaciju, čime se otežava jasna i transparentna komunikacija i smanjuje mogućnost formiranja informiranog javnog mnijenja.

Uzimajući u obzir metodološka ograničenja istraživanja, prije svega prigodan uzorak i fokus na hrvatski kontekst, nalazi se ne mogu generalizirati na cjelokupni politički diskurs. Ipak, ponavljanje istih obrazaca u različitim kontekstima i među različitim akterima upućuje na stabilnu komunikacijsku funkciju ovih fraza u hrvatskom političko-medijskom prostoru.

Zaključno, analizirane fraze pokazuju kako jezik funkcionira kao ključni instrument političke komunikacije i upravljanja percepcijom. Kroz strategije uokvirivanja, retoričkog oblikovanja i diskurzivne konstrukcije značenja politički akteri oblikuju interpretativne okvire javne rasprave i određuju granice politički relevantnog. Razvijanje medijske i političke pismenosti stoga ostaje nužan preduvjet za razumijevanje tih procesa i za jačanje transparentnosti političke komunikacije.

FINANCIRANJE

Ovaj rad nije financiran iz vanjskih izvora. Istraživanje je provedeno samostalno, bez financijske potpore znanstvenih projekata, institucija ili drugih sponzora.

SUKOB INTERESA

Autori izjavljuju da ne postoji sukob interesa – financijski, profesionalni ili osobni – koji bi mogao utjecati na neovisnost ovog istraživanja.

ETIČKO ODOBRENJE

Istraživanje nije zahtijevalo etičko odobrenje jer se temelji na javno dostupnim medijskim materijalima.

PRISTUP PODACIMA

Korpus materijala dostupan je na zahtjev kod autora.

LITERATURA

- Chong D i Druckman JN (2007). Framing theory, *Annual Review of Political Science*, 10 (1): 103–126. <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.10.072805.103054>
- Chomsky N i Herman ES (1988). *Manufacturing consent: The political economy of the mass media*. New York: Pantheon Books.
- Chomsky N (1997). *Media control: The spectacular achievements of propaganda*. New York: Seven Stories Press.
- Entman RM (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm, *Journal of Communication*, 43 (4): 51–58. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x>
- Fairclough N (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. London i New York: Longman.
- Goffman E (1974). *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Guess AM, Nyhan B i Reifler J (2018). Selective exposure to misinformation: Evidence from the consumption of fake news during the 2016 U.S. presidential campaign. <https://apo.org.au/sites/default/files/resource-files/2018-01/apo-nid126961.pdf> (10. prosinca 2024.)
- Howard PN i Kollanyi B (2016). Bots, #StrongerIn, and #Brexit: Computational propaganda during the UK-EU referendum. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2798311>
- Kordić S (2010). *Jezik i nacionalizam*. Zagreb: Durieux.
- Lakoff G (2004). *Don't think of an elephant!: Know your values and frame the debate*. White River Junction, VT: Chelsea Green Publishing.
- Lazer DMJ, Baum MA, Benkler Y, Berinsky AJ, Greenhill KM, Menczer F, Metzger MJ, Nyhan B, Pennycook G, Rothschild D, Schudson M, Sloman SA, Sunstein CR, Thorson E, Watts DJ i Zittrain JL (2018). The science of fake news, *Science*, 359 (6380): 1094–1096. <https://doi.org/10.1126/science.aao2998>
- Rebernik D (2022). Manipulacija jezikom u političke svrhe, *Mediji, kultura i odnosi s javnostima*, 13(1-2): 12–24. <https://doi.org/10.32914/mcpr.13.1-2.2>
- Škarić I (2008). *Temeljci suvremenoga govornišva*. Zagreb: Školska knjiga.
- Škiljan D (2000). *Javni jezik*. Zagreb: Naklada Antibarbarus.
- Van Dijk TA (1998). *Ideology: A multidisciplinary approach*. London: Sage Publications.
- Van Dijk TA (2008). *Discourse and context: A sociocognitive approach*. Cambridge: Cambridge University Press.

Empirijski izvori i medijski članci

- Despot S (2016). Orešković: Hasanbegovićeve izjave su izvučene iz konteksta. *Faktograf*, 10. veljače. <https://faktograf.hr/2016/02/10/hasanbegovic-je-uvjereni-antifasist-i-njegove-su-izjave-izvucene-iz-konteksta/> (29. veljače 2024.)
- Dnevno.hr (2011). Ne prihvaćamo spin Bajića i Kosor. *Dnevno.hr*, 11. studenog. <https://www.dnevno.hr/zagreb/ne-privacamo-spin-bajica-i-kosor-iskupljenje-hdz-a-za-samo-30-milijuna-kuna-39285/> (29. veljače 2024.)
- Capar L i Špoljar M (2013). Branitelji: Premijeru, kakav se to građanski rat vodio u Hrvatskoj?! *Večernji list*, 17. ožujka. <https://www.vecernji.hr/vijesti/branitelji-premieru-kakav-se-to-gradjanski-rat-vodio-u-hrvatskoj-525393> (29. veljače 2024.)

- Novi list (2020). Pokušaj prevare i fake news u HDZ-u: Plenković kaže da “to neće proći”. *Novi list*, 14. ožujka. <https://www.novilist.hr/novosti/hrvatska/pokusaj-prevare-i-fake-news-u-hdz-u-plenkovic-kaze-da-to-nece-proci/> (29. veljače 2024.)
- Hoffman S (2017). Suić: Nije bio spin, Sanader je imao dogovorenu hospitalizaciju! *Večernji list*, 29. listopada. <https://www.vecernji.hr/vijesti/suic-nije-bio-spin-sanader-je-imao-dogovorenu-hospitalizaciju-341502> (29. veljače 2024.)
- Hina (2021). Izjava Ivica Puljka da ima većinu u Gradskom vijeću samo je spin. *Jutarnji list*, 27. svibnja. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/zagreb/izjava-ivice-puljka-da-ima-vecinu-u-gradskom-vijecu-samo-je-spin-hdz-je-najjaca-opcija-u-splitu-15076377> (29. veljače 2024.)
- HRT (2023). Plenković: Oporba svaki dan kreira ne-teme, Milanović je poglavica opozicijski. *Hrvatska radiotelevizija*, 2. veljače. <https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/plenkovic-oporba-svakidan-kreira-ne-teme-10589071> (29. veljače 2024.)
- Jutarnji list (2018). Beljak bocnuo Vrdoljaka, podsjetio na njegovu poznatu Facebook objavu. *Jutarnji list*, 3. svibnja. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/beljak-bocnuo-vrdoljaka-podsjetio-na-njegovu-poznatu-facebook-objavu-trbuhozborac-ne-prestaje-lagati-opet-siri-fake-news-7312938> (29. veljače 2024.)
- Knežević Metelko K (2023). Milanović: “Plenković kaže da je afera AP ne-tema? To je otmica države”. *Telegram*, 1. veljače. <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/milanovic-plenkovic-kaze-da-je-afere-ap-ne-tema-to-je-otmica-drzave-porucio-srpskim-tabloidima-bez-odusevljenja-molim/> (29. veljače 2024.)
- N1 (2023). Ustavopravni stručnjak: Stvarno je vrijeme da ova ne-tema postane tema! *N1 Hrvatska*, 7. veljače. <https://n1info.hr/vijesti/ustavopravni-strucnjak-stvarno-je-vrijeme-da-ova-ne-tema-postane-tema/> (29. veljače 2024.)
- Pajić D (2023). Plenković o aferi u HEP-u: “To nije tema kojom se bavimo”. *Novi list*, [bez dat.]. <https://www.novilist.hr/novosti/plenkovic-o-afere-u-hep-u-to-nije-tema-kojom-se-bavimo/> (29. veljače 2024.)
- Telegram (2018). Ministrica Divjak napala HRT da širi fake news. *Telegram*, 28. veljače. <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/ministrica-divjak-upravo-je-napala-hrt-da-siri-lazne-vijesti-a-vigilareu-porucila-da-su-sramotni/> (29. veljače 2024.)
- Vučetić M (2023). Do kad će Plenković određivati što je tema, a što ne-tema. *Autograf*, 1. veljače. <https://www.autograf.hr/do-kad-ce-plenkovic-odredivati-sto-je-tema-a-sto-ne-tema/> (29. veljače 2024.)

Phrases as Weapons of Discourse: The Role of “Non-Topics” and Other Strategies in Political-Media Construction of Reality (2010–2023)

Vjekoslav ĐAIĆ <https://orcid.org/0009-0001-4752-9636>

University North – University Center Varaždin

vdjajic@vern.hr

Branimir FELGER <https://orcid.org/0000-0003-2589-4971>

University North – University Center Varaždin

bfelger@unin.hr

Gordana LESINGER <https://orcid.org/0000-0002-7892-0187>

The Faculty of Education, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek

glesinger@fozos.hr

ABSTRACT

This paper analyses the evolution of the political phrases *spin*, *fake news*, *taken out of context*, and *non-issue* in Croatian political-media discourse between 2010 and 2023, with the aim of identifying strategies of linguistic manipulation through which political actors shape public perception and manage the political agenda. A qualitative analysis of media content, based on 58 examples from Croatian news portals, reveals recurring patterns in the use of these phrases: *spin* is used to deny accusations and discredit opponents, *fake news* to refute allegations and protect the political image, *taken out of context* to relativize controversial statements, and *non-issue* to marginalize politically sensitive topics. The results indicate that these phrases function as communication tools for shaping interpretive frames, contributing to the polarization of the public sphere and highlighting the need to strengthen media literacy. At the same time, the research represents a preliminary analysis that opens the way for future, more extensive and quantitatively grounded studies.

Key words: political discourse, spin, fake news, framing, media literacy

